

Umori v Sloveniji v letih 1990–1997

Janka Sterle*

Kazniva dejanja umora med vsemi kaznivimi dejanji statistično ne pomenijo posebno velikega deleža. Tudi temno polje pri teh kaznivih dejanjih domnevno ni veliko. Kljub temu jim preiskovalci in organi pregona pa tudi raziskovalci namenjajo precej pozornosti, saj gre za hudo, najhujše kaznivo dejanje, gre za uničenje človeškega življenja kot najvišje individualne in družbene vrednote. Vrsta držav ima v kazenski zakonodaji za ta kazniva dejanja še vedno zagroženo smrtno kazen. V Sloveniji je v primerjavi z drugimi državami število kaznivih dejanj umora razmeroma veliko, je pa njihova raziskanost višja kot v primerjanih državah. Še vedno prevladujejo t. i. družinski umori, ki so posledica neurejenih odnosov med bližnjimi sorodniki in znanci in so pogosto storjeni v afektu, povečuje pa se število umorov z motivom maščevanja. Po mnenju preiskovalcev so bili domnevni motivi neraziskanih dokončanih kaznivih dejanj umora predvsem koristoljubje, prikrivanje drugih kaznivih dejanj in povezava z organiziranim kriminalom. Omenimo še najpogosteje uporabljeni sredstva za izvršitev kaznivega dejanja umora: to sta bili strelno orožje in nož.

Ključne besede: umori, statistični podatki, osumljenci, motivi, žrtve, Slovenija

UDK: 343.61(497.4)

1. Uvod

Nasilje obstaja od nastanka človeštva.¹ Kaže se v različnih oblikah, sprožajo ga različni vzroki, nastaja v medosebnih odnosih ali v odnosu države do ljudi. Fenomenologija nasilja je neomejena, giblje se od individualnih, skupinskih in institucionalnih do strukturalnih oblik. Prav tako številni so dejavniki, ki povzročajo in spodbujajo nasilje.² Strokovnjaki pogosto vidijo vir nasilja najprej v družini, saj ljudje sprejmejo prvotne vzorce medčloveških odnosov ter reševanja nesporazumov v družini. Seveda pa družina ni edina, ki spodbuja nasilno obnašanje posameznikov, tu so še številni drugi dejavniki v ožjem in širšem okolju (skupine vrstnikov, šola, mediji ...), poleg zunanjih dejavnikov pa so pomembni še notranji, psihološki dejavniki; eni in drugi pa vplivajo na naravo odnosa med storilcem in žrtvijo, na t. i. predkriminalno situacijo.

Čeprav nasilna kazniva dejanja v celotni kriminaliteti ne prevladujejo, imajo lahko dolgoročne psihične in socialne

posledice za žrtve. Večina držav ima bolj ali manj izdelano kriminalno politiko nadzora nad nasiljem. Ta je najbolj razvidna iz kazenske zakonodaje, v kateri so kazniva dejanja, povezana z nasiljem, obravnavana kot najtežji prestopki, zanje pa so zagrožene najhujše kazni. Umori tvorijo sicer majhen delež nasilnih kaznivih dejanj, kljub temu jim namenjamo precejšnjo pozornost, saj gre za uničenje človeškega življenja kot najvišje osebne in družbene vrednote.

Umor opredeljujemo kot protipraven, naklepen odvzem človeškega življenja, za katerega imajo kazenske zakonodaje nekaterih držav še vedno predpisano smrtno kazen.³ V tej analizi obravnavamo kazniva dejanja umora (KZ RS, 15. pogl., 127. člen, v starem KZ 46. člen), ki jih je v letih 1990-1997 obravnavala slovenska policija. Po naši kazenski zakonodaji so ta lahko storjena le z naklepom, kazniv pa je tudi poskus. Zanje je zagrožena zaporna kazen najmanj pet let in najmanj deset let ali celo trideset let (odvisno od kvalifikacije kaznivega dejanja), pri posebnih olajševalnih okoliščinah pa od šest mesecev do pet let. Pri spremembah kazenskega zakonika spomladi 1999 je bila namreč najvišja zaporna kazen zvišana z dvajset na trideset let zavora.⁴

* Janka Sterle, dipl. soc., višja svetovalka MNZ, Ljubljana, Štefanova 2

¹ »Nasilje pomeni omejevanje, prikrajševanje, ustvarjanje škode, bolečin, trpljenja ali celo povzročanje smrti drugih, največkrat namenoma ali zaradi nekaterih osebnih, premoženjskih, političnih in drugih koristi ter prednosti.« (Pečar, s. 34).

² Najbolj znani so trije temeljni pristopi oziroma teorije o vzrokih agresivnega obnašanja: psihoanalitični, nagonski in psihološki. Prva dva iščeta razlago agresije v nagonski sferi - agresivnost je prirojena, enaka ljudem in živalim (Freud, Mitscherlich, Lorentz). Socialni psiholog Fromm je ta pristop nadgradil z razlikovanjem dveh vrst agresije pri človeku: defenzivna, ki je enaka pri ljudeh in živalih, in destruktivna, ki je lastna samo ljudem. Nasprotje tema dvema pristopoma so psihološke teorije. Najbolj znana je Dollardova hipoteza o frustraciji kot osnovi za agresivnost: agresivnost je reakcija na ovire, ki preprečujejo uresničenje določenih ciljev in želja. Večina avtorjev v zadnjem času pa se opredeljuje za multikavzalne metode, kar poleg omenjenih notranjih vključuje tudi zunanje, družbene dejavnike (Cajner, Kovčič, s. 432,433).

³ V večini evropskih držav je bila smrtna kazen že ukinjena, v veljavi je le še v nekaterih vzhodnoevropskih državah in državah na območju nekdanje Sovjetske zveze in Jugoslavije, med katerimi so tudi kandidatke za članstvo v Evropski uniji, ki bodo morale kazensko zakonodajo v kratkem prilagoditi zahtevam Unije; v večini od teh je bila v zadnjih desetih letih smrtna kazen tudi izvajana (Spicer, Krüger, 1997).

⁴ Pri pripravi kazenskega zakonika leta 1995 so strokovnjaki opozorili na razkorak med kaznimi, določenimi v veljavnem zakoniku in višino kazni, ki so jih dejansko izrekala sodišča, zato so predlagali znižanje zaporne kazni na največ 20 let. V letu 1998 pa je v državnem zboru stekla razprava o predlogu sprememb kazenskega zakonika, med drugim tudi o zvišanju 20-letne zaporne kazni na 30-letno, češ da je bila med najnižjimi med evropskimi državami. Državni zbor je predlagano spremembo spomladi 1999. leta sprejel.

2. Tipologija umorov

Kriminološka teorija pozna različne vrste umorov, na podlagi česar jih razvršča v več skupin. Kljub različnim pristopom pa večina avtorjev ločuje umore predvsem glede na odnos med storilci in žrtvami. Najpogosteje so v literaturi navedeni naslednji tipi umorov: umor v družini oz. sorodnikov, umor prijateljev ali znancev, umor neznancev v povezavi z drugimi kaznivimi dejanji, umor neznancev brez povezave z drugimi kaznivimi dejanji, množičen umor, serijski umor in atentat.

Najpogostejši so t. i. **družinski umori**. Gre za umore partnerjev, potomcev ali staršev, sorojencev ali drugih ožjih sorodnikov.⁵ Schneider ugotavlja, da je pogost vzrok umorov med intimnimi partnerji nemoč storilca, da bi zvezo prekinil (str. 77), kar velja tako za moške kot za ženske.⁶ Zelo redek podtip teh umorov je umor staršev, ki ga stori otrok, mladoletnik ali polnoletna oseba. Včasih so ta tip umora pripisovali zločinskemu značaju storilca, danes pa ugotovitve kažejo, da gre v takih primerih predvsem za osebe, ki so jih starši hudo zlorabljali.⁷ Prav tako redki so umori otrok, ki jih storijo starši nad svojimi otroki.⁸ **Umor prijateljev ali znancev** je najpogosteje posledica nesposobnosti reševanja sporov na miren način, kar je povezano predvsem s pridobljenimi oz. naučenimi vzorci obnašanja. Omenjena tipa umorov sta posledica vsakdanjih preprirov in drugih medosebnih konfliktov, napetosti, frustracij, ki uidejo nadzoru udeležencev. V teh primerih žrtve ne igrajo pasivne vloge, temveč pri-

spevajo k interakcijskemu procesu, ki vodi v kaznivo dejanje. Pogosto lahko rečemo, da se tako dva potencialna storilca srečata v situaciji, v kateri je od naključja odvisno, kdo bo storilec, kdo pa žrtev (Schneider, s. 76).⁹ **Tip umora neznancev** delimo na umor, **povezan z drugimi kaznivimi dejanji** ali umor **brez takšne povezave**. Kazniva dejanja, ki se včasih končajo z umorom, so predvsem ropi in posilstva, ko storilci izgubijo nadzor nad seboj, čeprav sprva niso nameravali moriti.¹⁰ Umori neznancev, ki niso povezani z drugim kaznivim dejanjem, pa so najpogosteje posledica duševnih motenj storilca (ko se ta svojega dejanja ne zaveda ali pa to počne namerno, ker mu povzroča notranje zadovoljstvo oziroma ga vznemirja),¹¹ ali pa gre za t. i. naročene umore, ko storilec dojema svoje dejanje kot sredstvo za zaslužek.¹² Lahko pa gre za primere, ki so preprosto nerazumljivi za večino, saj gre za umor iz zabave, dolgočasje ipd.¹³ Kriminalistična teorija pozna tudi **množične umore** in t. i. **serijske umore**. Pri množičnih gre za umor več ljudi naenkrat ali v krajšem časovnem obdobju (nekaj ur), pri serijskih pa za umore v krajših ali daljših časovnih presledkih.¹⁴ Prvi so javni, storilec se ne trudi pretirano zakriti svoje identitete (pogosto je ubit na kraju umora, stori samomor ali pa se preda policiji), drugi pa so tajni, saj jih storilec skuša prikriti. V svetu so znani številni primeri tako množičnih kot serijskih umorov, spomnimo samo na primere, ki so se pred kratkim zgodili v ZDA, kjer predstavljajo serijski umori od 1 do 2% vseh umorov na leto.¹⁵ Tovrstni umori so predvsem domena moških, saj so serijske morilke zelo redke (pojavljajo se na primer v vlogi

⁵ V t. i. družinskih umorih je v Veliki Britaniji in Walesu vsako leto umorjenih 25% vseh moških žrtev umora in 60% vseh ženskih žrtev (Peay, s. 102). Statistični podatki v ZDA kažejo, da so poleg otrok najpogostejše žrtve družinskega nasilja ženske. Moški vsakih 15 sekund pretepe svojo partnerico, ženske so najpogosteje poškodovane med 15. in 45. letom, vsako leto je resno poškodovanih med 2 in 4 milijoni žensk, najmanj 2.000 pa jih zaradi tega umre (Crawford, s. 97).

⁶ Zanimive rezultate je dala študija umorov žensk, ki so jih v letih 1990-1995 v Izraelu umorili partnerji. Pokazala je namreč povezavo med pogostostjo oziroma številom te vrste umorov in nekaterimi družbenimi dogajanjmi. Tako se je njihovo število močno povečalo med vojno v zalivu leta 1991, ko so bile družine pogosto dalj časa skupaj v zaprtih prostorih ter upadlo, ko je leta 1992 začel veljati zakon o preventivi na področju družinskega nasilja. Podobne rezultate je dala tudi druga študija, opravljena v Izraelu, ki je bila objavljena že leta 1983. Ugotovljena je bila namreč pozitivna povezava med to vrsto umorov in različnimi stresnimi dejavniki na makroekonomski ravni, kot so ekonomski stres (inflacija, nezaposlenost) in socialni stres (izgube v vojni in drugi z varnostjo povezani dogodki) (Landau, Rolef, s. 75, 87).

⁷ V ZDA predstavlja ta tip umora okoli 2% vseh tovrstnih kaznivih dejanj na leto; storilec je največkrat mladoletnik, ki so ga zlorabljali starši (Glick, s. 230).

⁸ Statistični podatki za Slovenijo kažejo, da so bile ženske/matere, ki so umorile svojega otroka, duševno motene, ali pa so imele telesno in/ali duševno motene otroke, za katere smrt so se zavestno odločile. Na travmatičnost teh dejanj kažejo ravnanja storilk po umoru, saj so v več kot polovici takih primerov v Sloveniji v letih 1990-1996 storile oziroma poskusile storiti samomor (Sterle, s. 148)

⁹ V ZDA je bilo leta 1992 29% vseh umorov posledica preprirov oziroma spora med storilcem in žrtvijo (Glick, s. 230).

¹⁰ Po statističnih podatkih iz različnih držav predstavlja ta tip okoli 20% vseh znanih umorov (Schneider, s. 78). V ZDA je leta 1995 znašal delež teh umorov 18% (<http://www.fbi.gov/ucr96prs.htm>).

¹¹ Samo okoli 3% umorov je posledica duševnih bolezni storilcev (istotam).

¹² V ZDA se je med 1975. in 1992. letom, zelo povečalo število primerov, ko se storilec in žrtev prej nista poznala – leta 1992 je bilo takih primerov 53%. Število umorov iz strasti se je v letih 1975-1992 zmanjšalo za 22%. Najbolj se je povečalo število umorov, storjenih v spopadih med mladoletniškimi tolpmami, v letih 1980-1992 za 371% (Middendorf, s. 467).

¹³ Kot primer takšnega umora navajamo dogodek v Nemčiji, ko so mladoletniki iz nadvoza nad avtocesto vrgli kamnit blok na spodaj vozeči avto z namenom, da koga poškodujejo ali celo umorijo in tako pridejo v časopis (Schneider, s. 78).

¹⁴ »Bistveno pa je..., da gre pri serijskih morilcih za sadizem in ne za psihozo. V psihoanalitični teoriji je sadizem povezan s perversijo. Perversneži so v večini primerov moški, kar potrjuje dejstvo, da so serijski morilci predvsem moški« (Salecl, s. 299).

¹⁵ Fizično in/ali spolno zlorabljeni so bili vsi serijski morilci, za katere obstajajo podatki o njihovem otroštvu. Profil serijskega morilca v ZDA je naslednji: največkrat gre za belca iz srednjega razreda, starega do trideset let, najpogosteje neporočenega, ki živi tiho, samотно, občasno je zaposlen, žrtve muči, z različnimi nasilnimi dejanji pa je pričel zgodaj, že kot mladoletnik (Crawford, s. 32).

medicinskih sester v bolnišnicah ali domovih za ostarele).¹⁶ Za razliko od serijskih je za množične morilce značilno, da nimajo odnosa do žrtev, nekdo postane žrtev samo zato, ker je bil ob nepravem času na nepravem mestu. V Sloveniji poznamo malo primerov množičnih ali serijskih umorov. Kot množični umor bi lahko opredelili petkratni umor v Jareninskem dolu leta 1966 (storilec je moril v stanju afekta in bistveno zmanjšane prištevnosti), kot primera serijskih pa lahko navedemo umore Metoda Trobca in »ljubljskega razparača«. Poznamo še en tip umora, in sicer **atentat**, ki se od drugih tipov razlikuje predvsem po tem, da je žrtev znana osebnost iz političnega, umetniškega, znanstvenega, športnega ali drugega sveta. Najpogosteje je storjen iz političnih motivov. Lahko gre za simbolno dejanje, ki ni v prvi vrsti naperjeno proti konkretni osebi, temveč proti določenemu simbolu, ki ga znana osebnost predstavlja. V Sloveniji je bil, po mnenju nekaterih, politično motiviran atentat na predsedniškega kandidata Krambergerja.

3. Kazniva dejanja umora v letih 1990-1997 v Sloveniji

3.1. Obseg in struktura

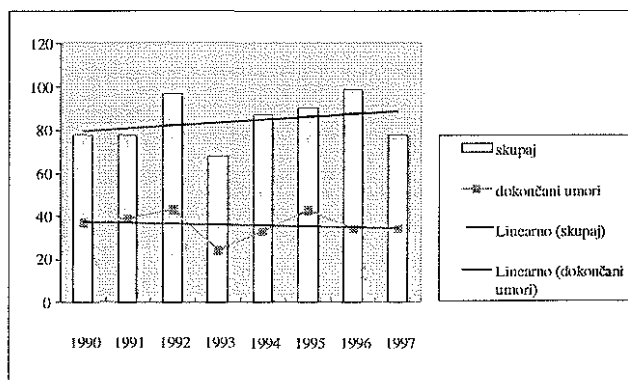
V letih 1990-1997 je policija v Sloveniji obravnavala 675 kaznivih dejanj umora ali v povprečju 84 primerov na leto. Od tega je bilo nekaj več kot polovico (57,5%) poskusov umora. Čeprav predstavljajo ta kazniva dejanja le majhen delež celotne kriminalitete (v tem obdobju jih je bilo v povprečju okoli 0,2%), pa zahtevajo vso pozornost, saj gre za najhujša kazniva dejanja.

Tabela: Število kaznivih dejanj umora v letih 1990-1997

Leto	Število dokončanih umorov	Število poskusov umora	Skupaj	Indeks (1990=100)	Delež dokončanih umorov (v %)	Delež poskusov umorov (v %)
1990	37	41	78	100,0	47,4	52,6
1991	39	39	78	100,0	50,0	50,0
1992	44	53	97	124,4	44,3	55,7
1993	24	44	68	87,2	35,3	64,7
1994	33	54	87	111,5	37,9	62,1
1995	43	47	90	115,4	47,8	52,2
1996	34	65	99	126,9	34,3	65,7
1997	34	44	78	100,0	43,6	56,4
Skupaj	288	387	675		42,5	57,5

¹⁶ Po Schneiderju (s. 81) obstajajo štirje tipi serijskih morilcev: duševno prizadete osebe (ti so redki), osebe, prepričane v svoje poslanstvo, ki skušajo uničiti določeno družbeno skupino/manjšino - prostitutke, homoseksualce ipd., hedonistični serijski morilci, za katere je umor vznemirljiv dogodek, zabava, kratkočasno dejanje (podkategorija teh so seksualni umori, ko morilec doživlja spolno ugodje ob ubijanju) in morilci, ki morijo preprosto iz užitka nad tem, da imajo popolno oblast nad življenjem in smrtjo žrtev.

Grafikon: Gibanje števila kaznivih dejanj umora v letih 1990-1997

Največ kaznivih dejanj umora je bilo obravnavanih leta 1996 (99), najmanj pa leta 1993 (68). Iz grafikona je razvidno, da v opazovanem obdobju trend teh kaznivih dejanj nekoliko narašča predvsem zaradi povečanja števila poskusov umora.

Tabela: Raziskanost kaznivih dejanj umora v letih 1990-1997

Leto	Število k. d.	Št. raziskanih k. d.	Delež raziskanih k. d. (v %)
1990	78	75	96,2
1991	78	76	97,4
1992	97	92	94,8
1993	68	68	100,0
1994	87	81	93,1
1995	90	84	93,3
1996	99	94	94,9
1997	78	76	97,4
skupaj	675	646	95,7

Raziskanost kaznivih dejanj umora je običajno med najvišjimi. V Sloveniji je v letih 1990-1997 znašala v povprečju 95,7%, leta 1993 so bili raziskani celo vsi umori.

3.2. Mednarodna primerjava

Tabela: Mednarodna primerjava*

Država	Štev. k. d.**/100.000 prebivalcev		Delež raziskanih k. d. (v %)		Delež poskusov (v %)		Delež žensk med osumljenci (v %)	
	1990	1995	1990	1995	1990	1995	1990	1995
Finska	0,6	0,8	83,3	87,5	-	-	14,3	7,0
Japonska	1,0	1,0	96,7	96,5	49,3	46,0	18,5	19,1
Danska	4,6	1,1	89,3	96,7	75,2	-	-	-
Avstrija	2,3	2,2	96,1	94,9	49,4	55,7	13,8	20,9
Norveška	2,6	2,2	80,0	82,0	62,0	55,0	-	7,0
Švica	3,2	2,3	-	-	48,6	49,4	6,7	12,5
Španija	2,4	2,4	89,3	90,6	12,4	57,1	-	-
Madžarska	3,1	4,0	92,5	87,5	37,0	28,6	20,4	18,0
Francija	4,5	4,4	77,2	75,1	46,4	47,9	15,7	13,5
Slovenija	4,3	4,7	94,1	92,4	52,6	51,1	15,8	11,0
Italija	6,4	4,9	45,3	58,5	53,3	63,6	-	-
Nemčija***	3,9	4,9	94,2	88,2	68,2	65,4	12,0	9,6
Kanada****	5,6	5,1	86,8	83,0	55,8	61,4	12,0	11,2
ZDA	9,4	8,2	67,2	64,8	-	-	10,4	9,5
Švedska	7,0	9,0	67,0	51,0	80,0	78,0	6,6	11,0

* Vir: International Crime Statistics. Interpol 1989-1990, 1995.

** Gre za katerikoli kaznivo dejanje, katerega namen je odvzeti človeško življenje, vključno z detomori, razen abortusov.

*** Podatki za leto 1990 veljajo za tedanje Zvezno republiko Nemčijo, podatki za leto 1995 pa za združeno Nemčijo.

**** Podatki pod letom 1990 veljajo za leto 1989.

V tabeli prikazujemo mednarodno primerjavo podatkov, ki jih zbira Interpol (International Crime Statistic). Ker je umor (»murder«) opredeljen kot katerikoli (protipravni) odvzem življenja, razen nezakonitega splava, podatki vključujejo poleg umorov tudi različna druga tovrstna kazniva dejanja. Primerjava števila kaznivih dejanj umora na 100.000 prebivalcev v nekaterih evropskih državah ter ZDA in Japonski v letih 1990 in 1995 je zato zgolj približna, poleg tega pa so precejšnje razlike tudi v deležu poskusov (leta 1995 jih je bilo na Madžarskem le dobra četrtina – 28,6%, na Švedskem pa tri četrtine – 78 %). V tabeli so države razvrščene glede na obremenjenost s kaznivimi dejanji (umori, uboji, detomori idr.); med evropskimi državami sta najmanj obremenjeni Finska in Danska, v svetovnem merilu pa Japonska, ki je tudi

sicer najmanj obremenjena s kriminaliteto. Slovenija je med bolj obremenjenimi državami, čeprav sicer sodi med države z nadpovprečno raziskanostjo teh dejanj.¹⁷ Glede deleža žensk med osumljenci je Slovenija nekje v sredini obravnavanih držav; največji je bil njihov delež v državah, ki so sicer z navedenimi kaznivimi dejanji manj obremenjene.

3.3. Kazniva dejanja umora po območjih uprav za notranje zadeve

Največ kaznivih dejanj umora, ki jih je policija obravnavala v letih 1990-1997, je bilo storjenih na območju uprave za notranje zadeve (UNZ) Ljubljana, in sicer 185 oziroma 27,4 %, kar je razumljivo, saj ta uprava pokriva območje z največjim številom prebivalstva. Na drugem mestu je bilo območje UNZ Maribor, kjer je bilo storjenih 135 oziroma 20 % vseh kaznivih dejanj umora. Delež poskusov umora je bil največji na območjih UNZ Novo mesto (65,5 %), Koper (64,8 %) in Murska Sobota (63,9 %), najmanjši pa na območjih UNZ Krško (40,9 %) in Nova Gorica (41,7 %).

¹⁷ V ZDA se je raziskanost kaznivih dejanj umora zmanjšala od 91% leta 1965 na 65% leta 1992, kar strokovnjaki povezujejo s povečanjem deleža umorov, pri katerih sta si bila morilec in žrtev tujca; leta 1992 je ta vrsta umorov predstavljala že več kot polovico vseh tovrstnih kaznivih dejanj. Precejšen delež neraziskanih kaznivih dejanj umora v ZDA je povezan s kaznivimi dejanji zlorabe mamil (Middendorf, s. 467).

Tabela: Kazniva dejanja umora po območjih uprav za notranje zadeve v letih 1990-1997

Območje	Število k.d. umora	Delež k. d. umora	Število poskusov umora	Delež poskusov umora
UNZ Celje	77	11,4%	43	55,8%
UNZ Koper	54	8,0%	35	64,8%
UNZ Krško	44	6,5%	18	40,9%
UNZ Kranj	44	6,5%	26	59,1%
UNZ Ljubljana	185	27,4%	111	60,0%
UNZ Maribor	135	20,0%	75	55,6%
UNZ Murska Sobota	36	5,3%	23	63,9%
UNZ Nova Gorica	12	1,8%	5	41,7%
UNZ Novo mesto	55	8,1%	36	65,5%
UNZ Postojna	15	2,2%	7	46,7%
UNZ Slovenj Gradec	18	2,7%	8	44,4%
Slovenija	675	100,0%	387	57,3%

Na prvem mestu glede obremenjenosti prebivalstva s kaznivimi dejanji umora je bilo območje UNZ Krško (8,31 kaznivih dejanj umora na 100.000 prebivalcev), sledili sta območji UNZ Koper (7,01) in Novo mesto (6,78). Najmanj obremenjeno je bilo prebivalstvo na območju UNZ Nova Gorica (1,67). Območje UNZ Krško je izstopalo tudi po največjem povprečnem številu dokončanih umorov glede na prebivalce (4,5); najmanj jih bilo na območju UNZ Nova Gorica (0,73).

Tabela: Obremenjenost prebivalstva s kaznivimi dejanji umora po območjih uprav za notranje zadeve

Območje	Povpr. štev. k. d. umora na leto	Povpr. štev. k. d. umora/100.000 preb.	Štev. dokončanih umorov	Povpr. štev. dokončanih umorov na leto	Povpr. štev. dok. umorov/100.000 preb.
UNZ Celje	9,6	3,92	34	4,3	1,66
UNZ Koper	6,8	7,01	19	2,4	2,38
UNZ Krško	5,5	8,31	26	3,3	4,50
UNZ Kranj	5,5	3,13	18	2,3	1,17
UNZ Ljubljana	23,1	4,18	74	9,3	1,68
UNZ Maribor	16,9	5,31	60	7,5	2,34
UNZ Murska Sobota	4,5	3,85	13	1,6	1,25
UNZ Nova Gorica	1,5	1,67	7	0,9	0,73
UNZ Novo mesto	6,9	6,78	19	2,4	2,30
UNZ Postojna	1,9	4,01	8	1,0	2,00
UNZ Slovenj Gradec	2,3	2,71	10	1,3	1,69
Slovenija	84,4	4,27	288	36	1,83

3.4. Kaznivo dejanje umora po kraju storitve

Raznovrstnost krajev storitve kaznivega dejanja umora je skoraj neomejena. Kraj je odvisen od več dejavnikov, predvsem od tipa konkretnega umora. Če gre za t. i. družinski umor ali pa umor prijateljev ali znancev, je velika verjetnost,

Tabela: Kazniva dejanja umora glede na kraj storitve v letih 1990-1997

Objekt storitve	število	Delež
Stanovanjski objekt	310	45,9%
Javni prostor	100	14,8%
Urejeno zemljišče	87	12,9%
Gostinski objekt	57	8,4%
Narava	43	6,4%
Drugi javni objekt	38	5,6%
Pomožni objekt	23	3,4%
Prevozno sredstvo	9	1,3%
Ostalo, neznano	8	1,2%
Skupaj	675	100,0%

- **stanovanjski objekt:** stanovanje ali hiša storilca oz. žrtve, vikend hiša ipd.
- **javni prostor:** park, cesta, pločnik, parkirni prostor ipd.
- **urejeno zemljišče:** vrt, sadovnjak, dvorišče ipd.
- **gostinski objekt:** kavarna, bife, gostilna ipd.
- **drugi javni objekt:** trgovina, turistični objekt, samski dom, bolnica ipd.
- **narava:** polje, gozd, reka ipd.
- **pomožni objekt:** garaža, hlev, baraka ipd.
- **prevozno sredstvo:** avto, ladja ipd.
- **ostalo, neznano**

da se bo zgodil predvsem v domačem okolju (v stanovanju, hiši, na dvorišču, v pomožnih prostorih ipd.).

Skoraj polovica obravnavanih kaznivih dejanj umora je bilo (45,9 %) storjenih v stanovanjskem objektu, bodisi v prostorih žrtve ali prostorih storilca. Na drugem in tretjem mestu po pogostosti lokacije kaznivih dejanj umora so bili javni prostori (14,8 %) ter urejena zemljišča (12,9 %). Dobra tretjina teh kaznivih dejanj je bila torej storjena zunaj, na prostem.

3.5. Časovna porazdelitev kaznivih dejanj umora

V obravnavanem obdobju je bilo največ kaznivih dejanj umora storjenih marca (67), najmanj pa oktobra (43). V povprečju je bilo na mesec storjenih 56,3 kaznivih dejanj umora. Podatki prav tako kažejo, da je v obravnavanem obdobju število kaznivih dejanj umora glede na uro dneva naraščalo v popoldanskih in doseglo vrh v zgodnjih večernih urah. Ta razporeditev je posledica dejstva, da je bila približno polovica kaznivih dejanj umora, za katere so bili osumljeni moški, storjena v popoldanskih in večernih urah (od 16. do 22. ure). Čas storitve kaznivih dejanj, za katera so bile osumljene ženske, se precej razlikuje, saj jih je bila polovica storjenih v zgodnjih jutranjih urah (od 1. do 4. ure). Ob istem času je bila storjena le desetina kaznivih dejanj umora, za katera so bili osumljeni moški.

4. Osumljenci

4.1. Starost

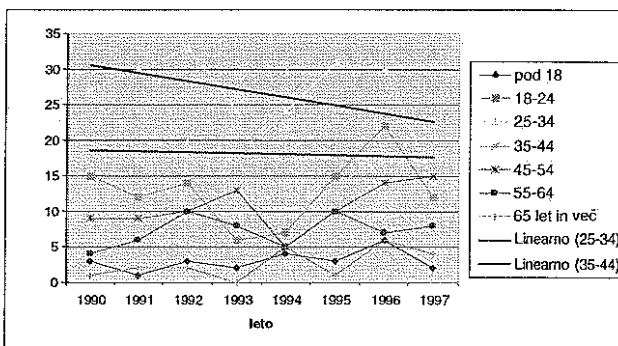
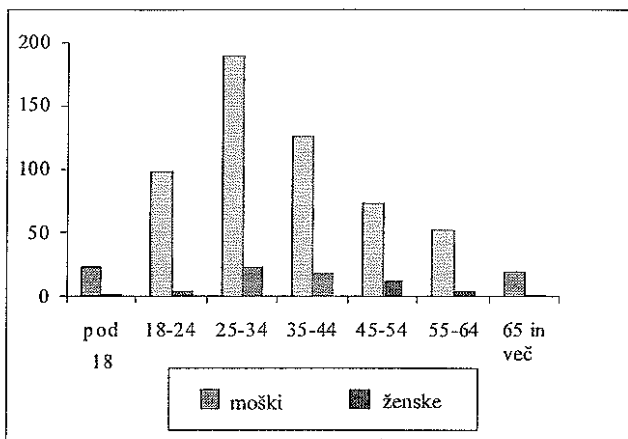
V letih 1990-1997 je bilo v Sloveniji med osumljenci, obravnavanimi zaradi kaznivega dejanja umora, največ starih od 25 do 34 let (32,8%), sledili pa so osumljenci iz starostne skupine od 35 do 44 let (22,3%).¹⁸ Med osumljenci ni bilo otrok, obravnavani pa so bili 4 mladoletniki, ki so dopolnili komaj 15 let. Med njimi je bila ena mladoletnica. V ostalih treh primerih so bili osumljenci moškega spola, šlo pa je za poskus umora. Med moškimi je bil delež najmlajših in najstarejših precej večji kot med ženskami. V obravnavanih letih je najbolj upadalo število osumljenцев v starostni skupini od 25 do 34 let, nekoliko manj v starostni skupini od 35 do 44 let, v vseh ostalih pa je naraščalo. V povprečju se je starost osumljenцев v teh letih zniževala.

Tabela: Osumljenci po starosti in spolu v letih 1990-1997

Starost	Štev. osumljenцев	Delež	Štev. moških	Delež (moški)	Štev. žensk	Delež (ženske)
pod 18 let	24	3,7%	23	3,9%	1	1,5%
18-24	103	15,9%	98	16,8%	5	7,6%
25-34	213	32,8%	190	32,6%	23	34,8%
35-44	145	22,3%	126	21,6%	19	28,8%
45-54	85	13,1%	73	12,5%	12	18,2%
55-64	58	8,9%	53	9,1%	5	7,6%
65 let in več	21	3,2%	20	3,4%	1	1,5%
Skupaj	649	100,0%	583	100,0%	66	100,0%

¹⁸ Podobna so bila razmerja med spoloma ter starostna struktura osumljenцев v ZDA leta 1992, saj je bilo 90% osumljenцев moških, 86% je bilo starejših od 18 let, 76% je bilo starih od 15 do 34 let (Glick, s. 226). Statistični podatki FBI za leto 1995 kažejo na malenkost večji delež moških (91%), 85% je bilo starejših od 18 let, 53% je bilo črncev, 42% pa belcev (<http://www.fbi.gov/ucr95prs.htm>).

Grafikona: Osumljenci po starosti in spolu in njihovo gibanje v letih 1990-1997

4.2. Spol

V letih 1990-1997 je bilo v Sloveniji obravnavanih 649 oseb, osumljenih kaznivega dejanja umora. Med njimi je bilo 583 moških in 66 ali 10,2% žensk. Delež žensk je bil največji leta 1990 (15,8%), najmanjši pa leta 1993 (7,2%).

Tabela in grafikon: Gibanje števila osumljenecv po spolu v letih 1990–1997

Leto	Štev. osumlj.	Štev. moških	Štev. žensk	Delež žensk
1990	76	64	12	15,8%
1991	76	69	7	9,2%
1992	92	85	7	7,6%
1993	69	64	5	7,2%
1994	80	69	11	13,8%
1995	86	76	10	11,6%
1996	98	90	8	8,2%
1997	72	66	6	8,3%
Skupaj	649	583	66	10,2%

4.4. Predkaznovanost osumljenecv

Tabela: Predkaznovanost osumljenecv po spolu v letih 1990–1997

Predkaznovanost	Delež od skupnega števila osumljenecv		
	skupaj	moški	ženske
Predkaznovanost za katerokoli k. d.	12,6%	13,6%	4,5%
Predkaznovanost za isto k. d.	2,3%	2,3%	0,0%

Med obravnavanimi osumljenci jih je bilo 12,6 % že kaznovanih za neko kaznivo dejanje; ta delež je bil pri moških večji (13,6 %) kot pri ženskah (4,5 %). Delež osumljenecv, ki so že bili obravnavani za enako kaznivo dejanje je znašal 2,3 %; med njimi so bili samo moški osumljenci.

4.5. Kraj storitve kaznivega dejanja in bivališče osumljenca

Zaradi neprimerljivih podatkov (spremembe v obrazcu kazenske ovadbe) ni mogoče prikazati različnih razlogov zadrževanja osumljenca v kraju, kjer se je zgodilo kaznivo dejanje. Primerljivi podatki kažejo, da je imela več kot polovica (62,1 %) osumljenecv stalno bivališče v kraju kaznivega dejanja, 9,4 % osumljenecv pa je bilo v tem kraju začasno prijavljenih. To je razumljivo glede na to, da se večina teh kaznivih dejanj zgodi v ožjem krogu sorodnikov ali znancev. Med osumljenkami je bil delež stalno prijavljenih nekoliko večji (75,8 %), med osumljenci pa manjši (60,5 %).

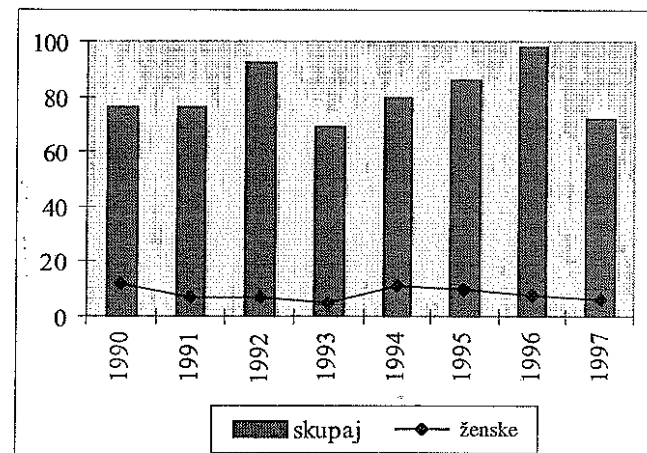
4.6. Udeležba pri kaznivem dejanju umora

Večina (93,7%) osumljenecv je bila osumljena storitve kaznivega dejanja umora, manjši del pa sostoritstva, napeljevanja ali pomoči pri kaznivem dejanju. Ženske so v primerjavi z moškimi osumljenci pogosteje nastopale v vlogi sostoritk in napeljevalk h kaznivemu dejanju.

4.7. Motivi kaznivih dejanj umora

Vprašanje motivov je pomembno pri preiskovanju umorov, zlasti v primerih, ko je treba storilca šele odkriti. Motiv povezuje storilca in kaznivo dejanje ter storilca in njegovo žrtev, vpliva tudi na težo kaznivega dejanja. Iz tabele je razvidno, da so v obravnavanih letih prevladovali motivi, ki so najpogostejši v primerih kaznivih dejanj umorov med znanimi osebami (sorodniki, prijatelji, znanci).¹⁹ Četrtnina osumljenecv je storila

¹⁹ T. i. družinski umori torej v Sloveniji še vedno prevladujejo, posebno pogosta pri njih pa je tudi kombinacija umora in samomora, ko si morilec po končanem dejanju sodi sam. V letih 1992–1997 je bil delež takih primerov 25%. Samo v letu 1997 je bilo dokončanih umorov-samomorov 8 (Zbornik, s. 7).

4.3. Izobrazba

Tabela: Šolska izobrazba osumljenecv za kazniva dejanja umora v letih 1990–1997

Izobrazba	Štev. osumljenecv	Delež
Nižja, nekvalificiran	421	64,9%
Kvalificiran	27	4,2%
Visoko kvalificiran	2	0,3%
Srednja	150	23,1%
Višja	8	1,2%
Visoka	8	1,2%
Neznano	33	5,1%
Skupaj	649	100,0%

Skoraj dve tretjini obravnavanih osumljenecv je bilo nižje izobraženih oziroma nekvalificiranih (64,9%), skoraj četrtina pa je imela srednjo izobrazbo (23,1%). Osumljenecv z višjo ali visoko izobrazbo je bilo zelo malo.

Tabela: Število in spol osumljencev glede na udeležbo pri kaznivem dejanju umora v letih 1990–1997

Vrsta udeležbe pri k. d.	Štev. osumljencev	Delež	Štev. moških	Delež (moški)	Štev. žensk	Delež (ženske)
Storilec	608	93,7%	548	94,0%	60	90,9%
Sostorilec	18	2,8%	14	2,4%	4	6,1%
Napeljevalec	12	1,8%	10	1,7%	2	3,0%
Pomagač	11	1,7%	11	1,9%	0	0,0%
Skupaj	649	100,0%	583	100,0%	66	100,0%

kaznivo dejanje umora iz sovraštva, nekaj manj iz maščevanja, sledijo druga močna čustva (ljubosumje, užaljenost, neurejeni zakonski odnosi ...). Pri tem ni bilo bistvenih razlik med moškimi in ženskami. Iz koristoljublja je storilo to kaznivo dejanje 7,4% osumljencev. Pri 18,3% osumljencev motiv ni bil ugotovljen. V obravnavanih letih je najbolj naraščal motiv maščevanje, upadalo pa je sovraštvo. Preiskovalci kaznivih dejanj umorov opozarjajo tudi na povečevanje števila kaznivih dejanj brez ugotovljenega motiva, ko naj bi šlo najverjetneje za naročene umore oziroma umore, povezane z organiziranim kriminalom.

4.8. Sredstva, s katerimi so bila storjena kazniva dejanja umora

Izbira sredstva za storitev kaznivega dejanja umora je odvisna od številnih subjektivnih in objektivnih okoliščin, razlike so na primer med načrtovanimi kaznivimi dejanji umora (npr. uporaba strelnega orožja) in dejanji, za katere se storilec odloči v trenutku, nenačrtovano in zato uporabi sredstva, ki so mu pri roki (različno orodje, gospodinjski pripomočki ipd.).²⁰

Tabela: Motivi kaznivih dejanj umora glede na spol osumljenca v letih 1990-1997

Motiv	Štev. osumlj.	Delež	Štev. moških	Delež (moški)	Štev. žensk	Delež (ženske)
Sovraštvo	163	25,1%	145	24,9%	18	33,3%
Maščevanje	137	21,1%	123	21,1%	14	25,9%
Ljubosumje	50	7,7%	46	7,9%	4	7,4%
Koristoljublje	48	7,4%	47	8,1%	1	1,9%
Užaljenost	23	3,5%	21	3,6%	2	3,7%
Osebna uveljavitev	19	2,9%	18	3,1%	1	1,9%
Strah	14	2,2%	12	2,1%	2	3,7%
Bolezniški nagib	13	2,0%	10	1,7%	3	5,6%
Objestnost	11	1,7%	11	1,9%	0	0,0%
Seksualni motiv	6	0,9%	6	1,0%	0	0,0%
Neurejeni zakonski odnosi	5	0,8%	2	0,3%	3	5,6%
Ljubezen	3	0,5%	3	0,5%	0	0,0%
Politični cilj/motiv	3	0,5%	3	0,5%	0	0,0%
Nacional., šovinizem, sovražnost	2	0,3%	2	0,3%	0	0,0%
Zavist	1	0,2%	1	0,2%	0	0,0%
Prikrivanje drugega k. d.	1	0,2%	1	0,2%	0	0,0%
Drug motiv	31	4,8%	25	4,3%	6	11,1%
Neznano	119	18,3%	107	18,4%	12	22,2%
Skupaj	649	100,0%	583	100,0%	66	100,0%

²⁰ Leta 1992 je bilo v ZDA za izvršitev kaznivega dejanja umora v sedmih od desetih primerov uporabljeno strelno orožje, v 14% primerov nož in drugo podobno sredstvo, v 5% kladivo in podobno, v

ostalih primerih pa fizična sila, eksploziv, strup in drugo. V ZDA je med osumljenci vse več mladoletnih črncev, med njimi tistih, ki za umor uporabijo strelno orožje (Glick, s. 228).

Tabela: Sredstva, uporabljena za storitev kaznivih dejanj umora v letih 1990-1997

Sredstvo	Število k. d.	Delež
Strelno orožje, ekspl. telesa	250	37,0%
Nož	220	32,6%
Sekira	44	6,5%
Različni predmeti*	43	6,4%
Fizična sila**	35	5,2%
Različno orodje***	32	4,7%
Ostalo hladno orožje	16	2,4%
Nevarne tekočine	9	1,3%
Drugo, neznano	26	3,9%
Skupaj	675	100,0%

*oblačila, športni rekviziti, pohištvo ...

**davljenje, pretepanje ...

***kladivo, škarje, orodje v kmetijstvu ...

Iz tabele je razvidno, da je bilo kaznivo dejanje umora v Sloveniji v letih 1990-1997 najpogosteje storjeno s strelnim orožjem ali uporabo eksplozivnih sredstev, in sicer v več kot tretjini primerov v tem obdobju (37,0%). Nož je bil uporabljen v nekaj manj kot tretjini primerov (32,6%), manj pogosto pa so bila uporabljena druga sredstva. Izbira sredstva za umor najpogosteje kaže tudi na vrsto oziroma tip umora. Tako slovenski kriminalisti ugotavljajo, da uporaba noža kaže na osebne razloge za izvršitev umora, uporaba pištole pa bolj na dejanje iz koristoljubnosti ali po naročilu (Zbornik ... s. 17). Primerjava sredstev, uporabljenih pri dokončanih kaznivih dejanjih, in pri tistih, ki so ostala pri poskusu, ni pokazala pomembnejših razlik.

4.9. Stanje osumljencev pri storitvi kaznivega dejanja umora

Kriminološka teorija se med drugim ukvarja z vprašanjem, koliko posameznikove osebnostne lastnosti (npr. psihične ne-

normalnosti) ali pa določena stanja osumljencev (alkoholizem, vpliv prepovedanih drog, duševne motnje) vplivajo na njegovo odločitev za storitev kaznivega dejanja, predvsem težjega. Dosedanje ugotovitve ne potrjujejo domnev ali trditev, da obstajajo določene osebnostne lastnosti, ki so značilne za storilce kaznivih dejanj. Določeno stanje osumljenca pri storitvi kaznivega dejanja pa lahko vpliva na njegovo odločitev. To velja tudi za storilce kaznivega dejanja umora, ki pogosto morijo pod vplivom duševnih motenj ali pod vplivom alkohola.

Četrtnina obravnavanih osumljencev je bila ob storitvi kaznivega dejanja umora vinjenih. Pri osumljenkah je bil ta delež za polovico manjši. Duševne motnje so bile ugotovljene pri bistveno manjšem številu osumljencev. V nasprotju z vinjenostjo, ki je bila bolj značilna za moški del obravnavane populacije, je bil delež ugotovljenih duševnih motenj med osumljenkami enkrat večji.

4.10. Čas odkritja osumljencev

Dve tretjini osumljencev sta bili policiji znani takoj, skoraj četrtnina pa v nadaljnjih 24 urah. Med ženskami je bil delež takoj znanih nekoliko večji kot med moškimi. Štirje osumljenci so bili odkriti šele po enem letu od storjenega kaznivega dejanja. V letih 1990-1997 je ostalo neraziskanih 29 kaznivih dejanj umora, od tega 16 dokončanih.

5. Žrtve

Še pred nekaj leti so bile žrtve kriminalitete na robu interesa države oziroma institucij preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja teh pojavov, prav tako raziskav, ki so bile usmerjene predvsem v proučevanje storilca. Danes so ponovno deležne večje pozornosti, pogosto pa so tudi predmet raziskovalnega zanimanja. Viktimološke raziskave pripomorejo k razkrivanju temnega polja kriminalitete, saj pogosto odkrivajo kriminalna dejanja proti najšibkejšim članom družbe (ženske, otroci), ki

Tabeli: Vinjenost in duševne motnje osumljencev pri storitvi k. d. umora v letih 1990-1997

Vinjenost	Štev. osumljencev	Delež	Štev. moških	Delež (moški)	Štev. žensk	Delež (ženske)
da	163	25,1%	154	26,4%	9	13,6%
ne	486	74,9%	429	73,6%	57	86,4%
Skupaj	649	100,0%	583	100,0%	66	100,0%

Duševne motnje	Štev. osumljencev	Delež	Štev. moških	Delež (moški)	Štev. žensk	Delež (ženske)
da	43	6,6%	35	6,0%	8	12,1%
ne	606	93,4%	548	94,0%	58	87,9%
Skupaj	649	100,0%	583	100,0%	66	100,0%

Tabela: Čas odkritja osumlencev za kaznivo dejanje umora v letih 1990-1997

Čas odkritja osumljenca	Štev. osumlencev	Delež	Štev. moških	Delež (moški)	Štev. žensk	Delež (ženske)
Takoj znan	413	63,6%	364	62,4%	49	74,2%
Prijet pri dejanju	12	1,8%	10	1,7%	2	3,0%
Znan v 24 urah	154	23,7%	143	24,5%	11	16,7%
Znan v 3-10 dneh	39	6,0%	37	6,3%	2	3,0%
Znan v 1-6 mesecih	27	4,2%	26	4,5%	1	1,5%
Znan po enem letu	4	0,6%	3	0,5%	1	1,5%
Skupaj	649	100,0%	583	100,0%	66	100,0%

tega pogosto ne upajo ali ne znajo prijaviti²¹. V številnih državah so rezultati teh raziskav spodbudili nastajanje ustanov, ki vsestransko skrbijo za žrtve kriminala, odzvale pa so se tudi uradne institucije, od policije do sodišč. Raziskave so tudi pokazale, da predvsem pri nekaterih kaznivih dejanjih žrtve večkrat same prispevajo k temu, da sprožijo napad nase, najpogosteje s svojim obnašanjem do bodočega storilca. Kriminologija imenuje takšno obnašanje viktimogeno, žrtev kaznivega dejanja umora je zato pogosto pomemben dejavnik predkriminalne situacije. To velja tudi za kazniva dejanja umora, katerih posledice so lahko neposredne ali posredne: smrt žrtve ali fizične in psihične posledice. Posredne nastanejo lahko tako pri storilcu kot pri žrtvi oziroma pri njunih najbližjih (psihične travme članov družine, socialni problemi) ter v družbeni skupnosti kot celoti.

5.1. Obseg in struktura žrtev kaznivih dejanj umora v Sloveniji v letih 1990-1997

Policijska statistika govori o 671 žrtvah kaznivih dejanj umora v Sloveniji v letih 1990-1997. Med njimi jih je bilo 286 umorjenih, 385 pa je bilo žrtev poskusa umora. Dobri dve tretjini vseh žrtev so bile osebe moškega spola. Občutneje nad povprečjem je bil delež žensk v letu 1996 (40,8%). Med žrtvami poskusa umora je bil delež moških še nekoliko večji, največji v letu 1997. Število žrtev kaznivih dejanj umora se je v obravnavanih letih povečevalo, pri ženskah bolj izrazito kot pri moških.

Iz pregleda starostne strukture žrtev je razvidno, da je bil v obravnavanem obdobju največji delež žrtev v starostnih sku-

Tabela: Število in spol žrtev kaznivega dejanja umora v letih 1990-1997

Leto	Vsa kazniva dejanja					Poskus umora				
	štev. žrtev	štev. moških	delež	štev. žensk	delež	štev. žrtev	štev. moških	delež	štev. žensk	delež
1990	77	58	75,3%	19	24,7%	40	31	77,5%	9	22,5%
1991	77	57	74,0%	20	26,0%	38	29	76,3%	9	23,7%
1992	96	62	64,6%	34	35,4%	53	38	71,7%	15	28,3%
1993	68	43	63,2%	25	36,8%	44	28	63,6%	16	36,4%
1994	87	56	64,4%	31	35,6%	54	31	57,4%	23	42,6%
1995	90	65	72,2%	25	27,8%	47	38	80,9%	9	19,1%
1996	98	58	59,2%	40	40,8%	65	41	63,1%	24	36,9%
1997	78	57	73,1%	21	26,9%	44	37	84,1%	7	15,9%
Skupaj	671	456	68,0%	215	32,0%	385	273	70,9%	112	29,1%

²¹ Statistični podatki v ZDA kažejo, da so poleg otrok najpogostejše žrtve družinskega nasilja ženske. Moški vsakih 15 sekund pretepe svojo partnerico, ženske so najpogostejše poškodovane med 15 in 45 letom, vsako leto je resno poškodovanih med 2 in 4 milijoni žensk, najmanj 2.000 pa jih zaradi tega umre. Nasilje v družini je najpogostejši vzrok poškodb žensk; večina žensk ne more dobiti uradne zaščite pred nasilneži, zato ti niso nikoli kaznovani (Crawford, s. 97).

pinah od 25 do 34 in od 35 do 44 let, skupaj skoraj polovica vseh žrtev. Najmanj žrtev je bilo v starostni skupini pod 18 let. V kategoriji najmlajših in najstarejših žrtev se kaže zanimiva razlika med spoloma. Delež žensk v eni in drugi starostni skupini je glede na vse ženske žrtve enkrat večji od deleža moških med vsemi moškimi žrtvami.

Grafikon: Gibanje števila žrtev kaznivega dejanja umora v letih 1990-1997²²

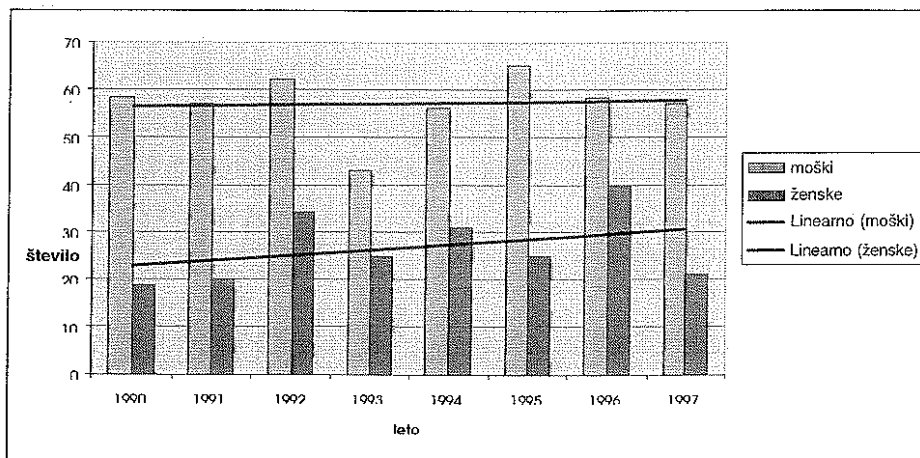
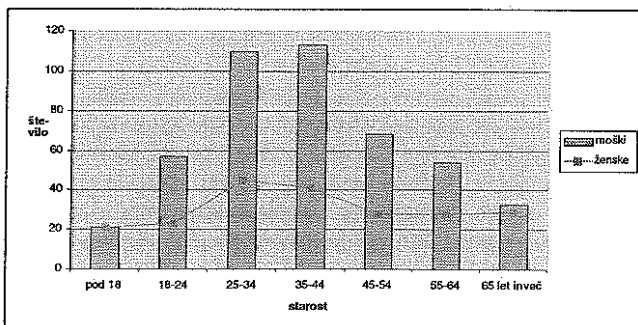

Tabela: Starostna struktura žrtev kaznivega dejanja umora v letih 1990-1997

Starost	Štev. žrtev	Delež	Štev. moških	Delež (moški)	Štev. žensk	Delež (ženske)
pod 18 let	42	6,3%	21	4,6%	21	9,8%
18-24	80	11,9%	57	12,5%	23	10,7%
25-34	155	23,1%	110	24,1%	45	20,9%
35-44	154	23,0%	113	24,8%	41	19,1%
45-54	96	14,3%	68	14,9%	28	13,0%
55-64	82	12,2%	54	11,8%	28	13,0%
65 let in več	62	9,2%	33	7,2%	29	13,5%
Skupaj	671	100,0%	456	100,0%	215	100,0%

Grafikon: Razmerje med starostjo moških in ženskih žrtev kaznivih dejanj umora v letih 1990-1997

Razmerje med starostjo moških in ženskih žrtev kaznivih dejanj umorov je razvidno tudi iz grafikona. Število najmlajših in najstarejših žrtev moškega in ženskega spola je skoraj enako. V naslednjih tabeli in grafikoni prikazujemo še relativni delež osumljencev za kaznivo dejanje umora in žrtev glede na prebivalstvo v istih starostnih skupinah. Primerjava kaže, da je v obravnavanem obdobju ženska lahko prej postala žrtev umora kot osumljenka za to hudo kaznivo dejanje. Obratno velja za moški del prebivalstva: število osumljencev na 100.000 prebivalcev iste starosti in spola je bilo nekoliko večje od števila žrtev.

5.2. Sekundarne žrtve

Zanimivo je tudi vprašanje t. i. sekundarnih žrtev. Smrt bližnjega je za večino ljudi eno najbolj travmatičnih doživetij; če pa gre za smrt, ki je posledica nasilnega dejanja, tudi prometne nesreče ali samomora, je to doživetje še bolj travmatično. Zato govorimo v teh primerih, še posebej pri kaznivih dejanjih umora, o t. i. sekundarnih žrtvah, pri čemer mislimo na prizadete sorodnike in prijatelje.

²²Zanimiv je vpliv rasnega dejavnika, saj je bilo leta 1994 v ZDA 47% žrtev belcev, 51% črncev in 2% ostalih, vendar so 94% črncev umorili črnici, 84% belcev pa belci. Strokovnjaki govorijo o t. i. interracialnem kriminalu (Adler in ostali, s. 233). Tudi leta 1995 je bila večina žrtev moškega spola (77%) in starejših od 18 let (88%). Zanimiv je tudi podatek, da je 45% žrtev storilca poznalo, 26% vseh žensk so ubili možje ali prijatelji, medtem ko je bilo samo 3% moških žrtev svojih žena ali prijateljic (<http://www.fbi.gov/ucr95sprs.htm>).

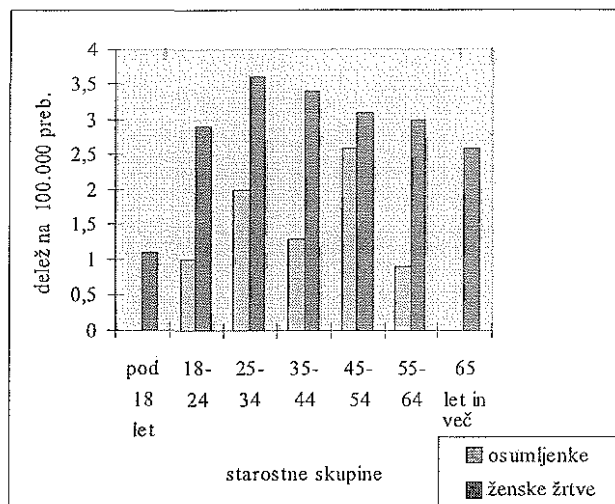
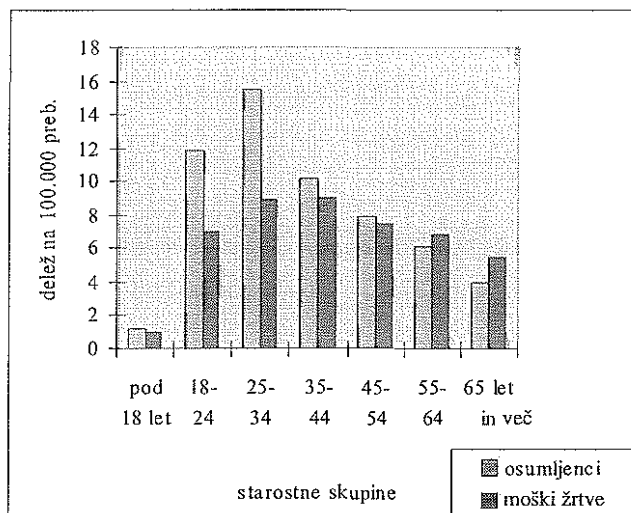

Tabela in grafikona: Delež obravnavanih osumljencev in žrtev na 100.000 preb. po starostnih skupinah in spolu

Starost	Štev. osumljencev/100.000 prebivalcev			Štev. žrtev/100.000 prebivalcev		
	skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske
pod 18 let	0,6	1,2	0	1,1	1	1,1
18-24	6,5	11,9	1	5	7	2,9
25-34	8,8	15,5	2	6,3	8,9	3,6
35-44	5,9	10,2	1,3	6,3	9	3,4
45-54	4,8	7,9	2,6	5,3	7,4	3,1
55-64	3,3	6,1	0,9	4,8	6,9	3
65 let in več	1,4	4	0	3,6	5,5	2,6
Skupaj	4,1	7,7	0,8	4,3	6	2,7

Največkrat mora novico o tragičnem dogodku posredovati policist. Zato policisti veliko vedo tako o primarnih kot o sekundarnih žrtvah kriminala. Prvi so na kraju dejanja, največkrat so tudi med prvimi v stiku s sekundarnimi žrtvami. Doživetje, ko se soočijo z odzivom svojca na smrt ljubljene osebe, pa je seveda tudi zanje zelo stresno. Soočajo se z vprašanji, kako sporočilo posredovati, kako sprejeti reakcijo svojcev, kako jim pomagati. Večinoma za to niso usposobljeni, pravzaprav jih je zelo težko dovolj usposobiti, saj so odzivi prizadetih tako različni, da je to problem tudi za medicinske strokovnjake. Policisti so zato največkrat v takih razmerah prepuščeni sami sebi in svoji sposobnosti presoje, kako ravnati.

V ZDA in Veliki Britaniji namenjajo problematiki sekundarnih žrtev, tako v teoriji kot v praksi, več pozornosti. Tako Peay svetuje, da se prizadetim razloži namen in potek kriminalistične in sodne preiskave, saj ima pomanjkanje informacij za posledico še večjo zmedenost prizadetih. Omogočiti jim je treba zastopstvo, da s tem dobijo občutek, da so del procesa in da niso zapostavljeni, da se jim omogoči, da povedo, kaj

zanje pomeni ta smrt, kako je vpliva na družino ipd. Zato se na sodiščih v ZDA že pogosto dogaja, da se sekundarnim žrtvam pove čim več podrobnosti o dogodku, postopku, odločitvah, spremembah v postopku ipd. (Peay, s. 113-116). Velika Britanija pozna t. i. oficirje za zvezo med nosilci preiskave in prizadeto družino, katerih naloga je delo z družino. Posebno travmatične izkušnje za svojce so tudi identifikacija trupla in drugi postopki v času preiskave. Vse to ima hude psihične posledice za sekundarne žrtve. Tako prizadeti potrebujejo čimprejšnjo strokovno, psihiatrično pomoč. V takšnih razmerah je zato med drugim zelo pomembno, kako so seznanjeni s potekom preiskave, kar je glavna naloga oficirjev za zveze. Ustrezne informacije jim pomagajo, da se lahko psihično pripravijo na sodni proces (Harrison, s. 24-25).

6. Neraziskani umori

Neraziskanih kaznivih dejanj umora sicer ni veliko, vendar so problem za policijo in organe pregona, po drugi strani pa vznemirjajo tudi javnost. Preiskovanje lahko zaradi takšnih

in drugačnih razlogov zaide v slepo ulico, kar med drugim zmanjša tudi motiviranost kriminalistov in drugih preiskovalcev za nadaljnje delo. Poleg tega se z njimi ne morejo dovolj ukvarjati zaradi novih primerov. To sicer ne pomeni, da se na neraziskane primere pozabi, so pa nekako potisnjeni na stranski tir. V Sloveniji sta v letih 1990–1997 ostala v povprečju na leto neraziskana dva dokončana umora. Zanimalo nas je, ali se ti umori oziroma okoliščine, v katerih so bili storjeni, izbira in struktura žrtev in drugi dejavniki, v čem razlikujejo od značilnosti vseh obravnavanih kaznivih dejanj umora v teh letih. Tri četrtine žrtev neraziskanih umorov je bilo moškega spola; v primerjavi z vsemi obravnavanimi kaznivimi dejanji umora je bil delež žrtev moškega spola pri teh nekoliko višji. Večina žrtev je bila srednjih let (od 30 do 50 let), podobno kot žrtve vseh kaznivih dejanj umora v teh letih. Dve tretjini teh umorov je bilo storjenih s pištolo, ostali z nožem ali drugim ostrim predmetom, v dveh primerih je storilec uporabil top predmet. Tudi s tega vidika ni razlik med neraziskanimi umori in vsemi obravnavanimi kaznivimi dejanji umora. Glede kraja storitve teh kaznivih dejanj so se neraziskani umori razlikovali od vseh obravnavanih, saj je bila skoraj polovica storjenih na prostem (cesta, gozd, travnik), četrtina v hiši ali stanovanju, ostali v kavarni ali bifeju ter v avtu, medtem ko je bila skoraj polovica vseh obravnavanih kaznivih dejanj umora storjena v stanovanjskem objektu. Glede motiva preiskovalci domnevajo, da je bilo iz koristoljubnosti ali zaradi prikrivanja drugih kaznivih dejanj storjenih tri četrtine teh kaznivih dejanj, v dveh primerih je bil motiv domnevno seksualni, v drugih primerih pa so bili možni različni motivi.²³

V ZDA in Kanadi so za razrešitev nepojasnjenih umorov ustanovili posebne enote (cold case squad). Eden od razlogov za njihovo ustanavljanje je tudi ta, da z razvojem forenzične znanosti napredujejo metode in tehnike preiskovanja umorov, ki omogočajo rezultate, ki včasih niso bili dosegljivi. Čeprav vsi umori ne bodo nikoli pojasnjeni, bodo nove preiskovalne tehnike omogočile uspešno rešitev vsaj katerega od nepojasnjenih primerov. Tudi preiskovalci v Sloveniji so prepričani, da so bili pri posameznih primerih na pravi poti, morda so celo imeli storilca, vendar ga zaradi pomanjkanja dokazov niso mogli ovaditi (Stare, s. 32,33).

Preiskovanje starih primerov je torej smiselno, vendar se ga je potrebno lotiti načrtno in sistematično, natančno pregledati vso razpoložljivo dokumentacijo, jo urediti, opraviti pogovore s preiskovalci, predvsem z vodjo prvotne preiskave,

²³ Motivi za storitev umorov so zanimivi tako s kriminološkega kot iz kriminalističnega vidika. Če je umor neraziskan, lahko o motivu seveda le ugibamo, vendar je na podlagi izbire žrtve, načina storitve, kraja dejanja ipd. mogoče postaviti dokaj sprejemljive domneve o najbolj verjetnem motivu. Predvidoma ostanejo neraziskani predvsem tisti umori, ki so bili načrtovani, storjeni iz koristoljubnosti, zaradi prikrivanja drugih kaznivih dejanj, v povezavi z organiziranim kriminalom in podobno.

ponoviti pogovore z večino oseb, ki so povezane s primerom, preveriti vse neidentificirane prstne sledi, izdelati seznam opravil in ga po potrebi dopolnjevati itd. Osnovna pravila pri tem so, da morajo biti preiskovalci vztrajni, da vse postopke opravijo temeljito, da ne ugibajo, predvsem pa da ne ukrepajo prehitro, saj je v takih primerih čas njihov zaveznik (prav tam str. 35). Enoto za preiskovanje nerazrešenih primerov, ki bi bila neobremenjena z novimi primeri, ki ne bi bila pod časovnim pritiskom in bi se lahko sistematično lotila preiskav teh primerov, bi kazalo ustanoviti tudi v slovenski policiji. Do sedaj je bila v precejšnji pomoč tudi analitična obdelava zbrane dokumentacije o posameznih primerih; ta lahko poleg preglednega prikaza vseh opravil in ugotovitev preiskovalcev pokaže tudi na določene nejasnosti, nedoslednosti (npr. neujemanje izjav prizadetih), pomanjkljivosti preiskave (opravila, ki bi morala biti, pa niso bila opravljena) in opozori na podatke, na katere preiskovalci niso bili pozorni ipd. Takšna analiza olajša tudi delo preiskovalcem, ki v prvotno preiskovanje niso bili vključeni.

7. Zaključek

Umor je skrajna posledica medčloveškega nasilja. V primerjavi z drugimi kaznivimi dejanji je kaznivo dejanje umora razmeroma redko, vendar pa so posledice, tako za neposredne žrtve kot za t. i. sekundarne žrtve, neprimerljive z drugimi, pogostejšimi kaznivimi dejanji. Zato je njihovo preiskovanje toliko bolj pomembno tako za policijo kot organe kazenskega pregona. V letih 1990–1997 se število umorov, ki jih je obravnavala slovenska policija, ni bistveno spreminjalo. Skupno število teh kaznivih dejanj se je sicer rahlo povečalo, vendar je število dokončanih umorov nekoliko padlo. V primerjavi z drugimi državami so kazniva dejanja umora pri nas razmeroma pogosta, njihova raziskanost pa nadpovprečna, saj nobeno obravnavano leto ni padla pod 90%. Temno polje je v primerjavi z drugimi kaznivimi dejanji domnevno najnižje. Največ kaznivih dejanj umora je bilo obravnavanih na območjih ljubljanske in mariborske uprave za notranje zadeve, kar je glede na velikost teh področij razumljivo. Glede na število prebivalstva pa je bilo teh kaznivih dejanj največ na območju krške uprave, najmanj pa na območju novogoriške. Skoraj polovica vseh kaznivih dejanj umora je bila storjenih v stanovanjskih objektih, kar med drugim kaže na prevladovanje t. i. družinskih umorov. Med osumljenci so prevladovali moški. Osumljenk je bilo v povprečju desetina. Delež žensk med žrtvami pa je bil precej večji, skoraj tretjina. Izobrazba osumljencev je bila večinoma nizka. Najpogosteje uporabljeni sredstvi sta bili strelno orožje in nož. Med motivi je prevladovalo sovraštvo in maščevanje, skrb zbuja predvsem precejšnje povečanje števila umorov zaradi maščevanja. Stopnja raziskanosti teh kaznivih dejanj je bila visoka, kljub temu pa sta v povprečju na leto ostala po dva dokončana umora neraziskana. Pri treh četrtinah obravnavanih neraziskanih umorov je bil domnevni motiv koristoljubje.

VIRI IN LITERATURA:

1. Adler, F.; Müller, G.O.W.; Laufer, W.S.: **Criminology**. 3rd ed. McGraw-Hill, 1998.
2. Cajner I.; Kovčo I.: **Delikti nasilja. Policija i sigurnost**, Zagreb (1992)5-6, s. 431-451.
3. Crawford, C.: **No Safe Place: The Legacy of Family Violence**. New York, Station Hill Press 1994.
4. Deisinger, M.: **Kazenski zakon SR Slovenije s komentarjem in sodno prakso**. Ljubljana, ČGP Delo, TOZD Gospodarski vestnik 1985.
5. Glick, L. : **Criminology**. Allyn and Bacon 1995
6. Harrison, R.: Treating trauma. **Police Review**. 22.5.1998, s. 24-25.
7. **International Crime Statistics** (1989-1990, 1995). Interpol.
8. **Kazenski zakonik Republike Slovenije**. Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve 1994.
9. Landau, S. F.; Hattis, R. S. (1998). Intimate Femicide in Israel: temporal, social, and motivational Patterns. **European Journal on Criminal Policy and Research**. 6(1998)1, s. 75-90.
10. Middendorf, W.: Tötungskriminalität in den USA. **Kriminalistik**, 50(1996)7, s. 467-469.
11. Peay, J.: **Inquiries after Homicide**. Trowbridge, Duckworth, Redwood Books 1996.
12. Pečar, J.: Nasilje in prisila. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**. 43(1993)1. s. 34-48.
13. Pešič, V.: **Ubistva u Jugoslaviji**. Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja 1972.
14. Peterson, M. B.: **Applications in criminal analysis**. London, Greenwood Press 1994.
15. Ravtar, N.: Kako lumpe za rešetke? **7D**. 8.4.1998 (intervju z M. Pogačnikom, direktorjem UKS MNZ).
16. **Rezultati raziskovanj (1990, 1992, 1995, 1996, 1997)**. Pravosodje 1989, 1990, 1993, 1994, 1995; Kriminaliteta 1996. Ljubljana, Statistični urad RS.
17. Salecl, R.: Množični in serijski morilci v luči psihoanalize. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**. 41(1990) 4, s. 295-303.
18. Schneider, H. J.: **Kriminologie der Gewalt**. Leipzig, Stuttgart, S. Hirzel Verlag 1994.
19. Spicer, M.; Krüger W. : The Current Position of Capital Punishment in Europe in 1997. **The Criminologist**. (1997)4: s. 197-206.
20. Stare, D.: Preiskovanje nerešenih umorov. **Varnost**. (1998)13, s. 32-35.
21. **Statistika FBI** (<http://www.fbi.gov/ucr95prs.htm>).
22. Sterle, J.: Kriminaliteta žensk. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**. 49(1998)2, s.134-149.
23. Sterle, J.: Mednarodna primerjava kriminalitete: možnosti in omejitve. **Revija Policija**. 13(1993)1, s. 19-35.
24. **Uboji na Slovenskem**. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti 1974.
25. Voglar, M.: Družinski umori v Sloveniji. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**. 48(1997)1, s. 51-62.
26. **Zakon o kazenskem postopku**. Ljubljana, MNZ RS 1994.
27. **Zbornik prispevkov s strokovnega usposabljanja o preiskovanju krvnih deliktov**. Uredila Delakorda, D.; Stare D. MNZ RS 1998.

Criminal homicides in Slovenia in the period 1990 – 1997

Janke Sterle, Graduated Sociologist, Senior Adviser, Ministry of the Interior of the Republic of Slovenia, Štefanova 2, Ljubljana, Slovenia

Statistically speaking, criminal homicides do not represent a particularly large proportion of criminal offences, nor is the number of uncleared cases assumed to be very large. In spite of that, investigators, law enforcement agents and researchers devote considerable attention to them, since they present a serious, even the most serious of criminal offences constituting the destruction of human life as the highest individual and social value. A number of countries still provide the death penalty for these offences in their criminal legislation. The number of homicides in Slovenia, compared to other countries, is relatively large, but their clearance rate is higher than in the compared states. While so called family homicides resulting from disturbed relationships between close relatives and acquaintances, often committed in the heat of passion still predominate, there is an increase in homicides with the motive of vengeance. In the opinion of investigators, the alleged motives of uncleared completed criminal offences of homicide are above all self-interest, concealment of other criminal offences and a link with organised crime. The most frequent instruments used for the commission of criminal homicide have been firearms and knife.

Key words: criminal homicides, typology, statistical data, suspects, motives, victims, Slovenia

UDC 343.61 (497.4)